

суб'єктів господарювання та впровадженням механізмів реформування власності, ролі державних інститутів в усвідомленні національної ідеї та визначенні механізмів її досягнення. Суттєвою прогалиною у дослідженні сучасного стану економічних інтересів є відсутність поглибленого аналізу процесів, що відбуваються на підприємствах різних форм власності й господарювання.

Варто зазначити, що в економіці України намітилися прогресивні інституційні зрушення. Зароджується і розвивається корпоративний сектор як результат реформування власності, процесів роздержавлення та приватизації державних підприємств. Змінюються економічні інтереси, притаманні централізованій плановій системі, з'являються нові суб'єкти-носії інтересів. Становлення підприємств із приватною, колективною або змішаною формами власності ламає традиційну структуру (систему) інтересів «державна — трудовий колектив — особа». Усі ці непрості, часто суперечливі зміни і зумовлюють необхідність поглибленого дослідження проблеми інтересів під кутом зору різних наукових шкіл.

Література

1. Сизоненко В. О. Формування і розвиток національної системи підприємництва: теоретико-методологічні аспекти і механізми їх реалізації. — К.: ВПЦ «Київський університет», 2004. — 229 с.
2. Интересы в системе экономических отношений социализма. — К.: Наукова думка, 1974. — 240 с.

УДК 351 (338.24)

Н. Г. Поплевічева

ПРІОРИТЕТИ ДЕТИНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

У сучасній економічній літературі під «тіньовою економікою» у більшості випадків розуміють створення офіційно незареєстрованої вартості товарів (послуг) і відсутність їх офіційного відображення у системі національних рахунків (СНР ООН 1993). Складовими тіньового сектора вважають так званий «чорний ринок» (або ж «кримінальну економіку» (black market) і «паралельну економіку» (hidden economy). У західній літературі часто зустрічається термін «сіра економіка» (grey economy). У ринковій си-

стемі «кримінальна економіка» тісно пов'язана з тією сферою грошового обігу, яка виникає внаслідок шахрайства, розкрадання, рекету, наркобізнесу та проституції, незаконних валютних операцій тощо. В усіх країнах світу боротьба з такими проявами «тіньової економіки» ведеться жорсткими силовими методами (за допомогою кримінальних переслідувань тощо). Разом з тим, «паралельна тіньова економіка» більше стосується сфери виробництва. До її складу включається сектор домашніх господарств, неформальний сектор і прихований сектор національного виробництва. Масштаби «паралельної тіньової економіки» зазвичай збільшуються під час кризового стану в економіці, що є наслідком зниження соціального захисту держави, скорочення робочих місць, а відповідно платоспроможності населення.

За офіційними даними Мінекономіки [1] інтегральний коефіцієнт тіньової економіки в Україні за підсумками 2008 року склав 31 % від ВВП. Цей показник у період за 2003—2007 роки змінювався в межах 28—30 % (у цілому за рік): мінімальний рівень був зафіксований у 2003 і в 2007 роках (28 % ВВП), тоді як максимальний — у 2004 році (30 % ВВП). За оцінкою Рахункової палати [2], рівень «тінізації» економіки у 2009 році досяг майже 40 % річного обсягу ВВП. Отже порівняно з 2007 роком рівень тіньової економіки в Україні збільшився на понад 10 %.

Окремі складові сектору тіньової економіки по різному формують свою поведінку в умовах кон'юнктурних змін ринку.

Домашні господарства, навіть в умовах кризи виявляються досить стійкими до коливань ринкової кон'юнктури, забезпечують людину продуктами харчування та створюють фінансові заощадження. Як повідомив журналістам президент Асоціації українських банків О. Сугоняко, на руках у населення України (поза банківськими рахунками) знаходиться від 40 до 60 млрд. дол. США [3]. Виведення з «тіні» цих коштів та включення до офіційного фінансового обігу, без сумніву, сприятиме зростанню пропозиції інвестиційних ресурсів на фінансових ринках країни, та їх спрямуванню на потреби реального сектора виробництва.

«Неформальний сектор» «паралельної тіньової економіки» представлений дрібними виробниками, які займаються індивідуальною трудовою діяльністю, підприємцями, власниками малих приватних підприємств, фермерами тощо. Фінансові потоки малих підприємств можуть бути і у офіційному (легальному) обігу, й у «тіні». Співвідношення цих часток залежить від того, наскільки лояльне податкове законодавство, наскільки велика ціна «підкорення закону» та трансакційних витрат цих підприємств на по-

треби захисту прав власності. Роль держави щодо легалізації фінансових потоків малих підприємств тісно пов'язана зі спрощенням процедури реєстрації, системи оподаткування, зменшенням тиску контролюючих органів на діяльність цього сектору економіки.

Особливість тінізації фінансових потоків середніх та великих промислових підприємств, великих монопольних об'єднань так званого «прихованого сектору» національного виробництва полягає у проведенні операцій, що офіційно, не отримали статус «кримінальних» (наприклад, йдеться про бартерні угоди; діяльність у межах офшорних зон та податкових гаваней; активне здійснення трансфертного ціноутворення, що дозволяє вивозити національний капітал та ухилятися від сплати податків на території України тощо). Хоча виробництво продукції у межах такого сектору є легальним, саме такі види тінізації фінансових потоків завдають країні найбільшої фінансової шкоди.

Як свідчить звіт Мінекономіки щодо тенденцій тіншової економіки в Україні за 2008 рік [1] заходи, що вживалися Урядом упродовж 2008 року з метою зменшення рівня тінізації фінансових потоків, носили, здебільшого, репресивний характер і були спрямовані на:

- посилення боротьби з корупцією, забезпечення дотримання законності при використанні державних ресурсів та підвищення рівня фінансової дисципліни в державі шляхом проведення перевірок контролюючими органами;

- недопущення використання операцій з цінними паперами для мінімізації сплати податків, незаконного виведення валютних коштів за кордон та відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом;

- забезпечення контролю за дотриманням законності при митному оформленні товарів;

- посилення боротьби з економічною злочинністю підрозділами МВС.

Водночас, сучасна світова практика антикризового розвитку свідчить, що у період фінансової кризи заходи держави щодо де-тінізації фінансових потоків тих складових тіншової економіки, що не пов'язані з кримінальною сферою, має, в основному, зосереджуватись на заохочувальних заходах, що сприятимуть легалізації тіншових фінансових потоків та їх виведення до сфери легального тіншового обігу. Насамперед, це стосується сектору домашніх господарств; дрібних виробників, які займаються індивідуальною трудовою діяльністю, підприємців та власників малих

приватних підприємств, фермерів тощо; діяльності середніх та великих промислових підприємств, великих монопольних об'єднань у сфері мінімізації їх фінансових відносин з офшорними зонами та «податковими гаванями» тощо.

Отже, в сучасних умовах більшого позитивного економічного ефекту слід чекати не від «каральних», а від стимулюючих заходів державної політики; від використання гнучкої бюджетної та податкової політики; створення сприятливих умов для ефективної діяльності у легальній економіці. Іншими словами, в умовах нестабільної економічної ситуації державна політика має бути спрямована на створення такого інституційного та правового середовища, де тіньова економічна діяльність стала б неефективною.

В умовах сьогодення заходи з боку держави, що сприятимуть детінізації неформальної економіки, а відтак залученню до легальної економіки додаткових ресурсів, вкрай необхідних для реанімації економіки у посткризовий період повинні здійснюватися за такими напрямками:

- створення паритетних умов для функціонування різноманітних форм підприємницької діяльності за рахунок послаблення фіскального тиску на функціонування легальної економіки, створення переваг, що стимулюють мотивований перехід тіньової діяльності на легальні засади;

- запровадження на певний період режиму легалізації державного нагляду та контролю за підприємницькою діяльністю;

- стимулювання попиту на робочу силу, насамперед за рахунок розширення малого підприємництва та державне регулювання пропозиції робочої сили на ринку праці;

- стимулювання гнучких форм зайнятості;

- запровадження легалізації (амністії) доходів, отриманих унаслідок приховування від надмірного оподаткування, за умови якщо вони не мають кримінального підґрунтя.

Література

1. Аналітична записка «Тенденції тіньової економіки в Україні за 2008 рік» [Електронний ресурс] / Міністерство економіки/ Департамент макроекономіки. — <http://www.me.gov.ua/>

2. Прес-реліз «Бюджетні ризики та державні закупівлі» [Електронний ресурс] / Прес-служба Рахункової Палати України <http://ac-rada.gov.ua>.

3. Інформаційна агенція РБК–України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.rbc.ua/ukr/newslne/2009/03/29/523495.shtml/>